

Události po sněmu.

39. Zákazy všech novot. (28. září—6. listopad.)

Novoutrakvisté a Bratří po sněmu se cítili posílněni a vzpružení a hleděli s nadějí vstříc příštím dnům. Bratří chystali se otevřítí zbor v Ml. Boleslavi na příští neděli a veřejně konati své bohoslužby, ač novoutrakvisté někteří je vybízeli k opatrnosti, dokud by sami neučinili jaký počátek.¹⁾ Ale Bratří zbor svůj přece otevřeli — asi 9. října²⁾ — a počali na mnohých místech konati veřejné služby boží. Někteří páni bratrští, zvláště na Hradecku, Mladoboleslavsku a v Práchecku, jako patroni propůjčili své kostely Bratřím, aby v nich konali veřejné služby boží a tak ujali se správy příslušných farností. Tak učinil Václav Hrzán v Katusicích, Albrecht Berka v Loukovci a Řitonicích, Bohuslav Mitrovský v Strubách, Jan Labounský v Hradišti, Štastný Pravětický v Štěžerách, Mikuláš Peciňgar v Nechanicích, Karel Zilvar v Žalanově, Ctibor Sluzský v Tucho-měřicích a j.³⁾

Také některá evangelicky smýšlející města královská,⁴⁾ příznavše se k České konfessi, chystala se povolati evangelické ženaté duchovní správce a dovolovala svým dosavadním duchovním, aby vešli v manželství a aby uplatňovali ve svých farnostech evangelický směr. V Praze takoví konfessionisté byli zvláště při faře u sv. Vojtěcha, a dvě jiné kollatury chtěly povolati faráře evangelické.

¹⁾ Br. diar., *Sněmy IV.*, 494. Pan Jiří z Valdštejna prosil pro Boha pana Kutovce, aby se to nečinilo tak kvapně, až by se nějaký počátek učinil od stavů evangelických, že by se měli některé časy okolo sv. Martina na Mělníce páni defensorové sjeti a tu něco nařídit.

²⁾ Bylo to v neděli před 12. říjnem (Srv. list kancléřův z 12. říj. *Sněmy IV.*, 488.) a po 6. říjnu (Srv. list bratrský z 6. října. *Sněmy IV.*, 494.) — Ač snad konali služby boží i týden před tím, 2. října.

³⁾ Srv. dále zprávu o některých z těchto míst. Br. diar. *Sněmy IV.*, 493. — Srv. zprávu administrátorovu z 11. říj. 1577. *Sněmy české V.*, str. 197 etc.

⁴⁾ *Sněmy IV.*, 470. — Viz dále o faře u sv. Vojtěcha. Srv. *Sněmy V.*, str. 197 nsl.

Konsistoř pod obojí nepřihlížela nečinně, ale cítíc se ve svém vlivu ohrožena, snažila se spolu se svým málem věrných a za pomoci katolických spojenců města udržeti ve své správě a tudíž vzdáliti je od České konfesse, jakož i zvláště Bratřím všemožně překážeti. Katoličtí páni, zvláště nejvyšší kancléř Vratislav z Pernštejna, ochotně poskytli staroutrakvistům svůj mocný vliv, aby získali císaře proti kacífům.¹⁾

Již koncem září byli někteří páni z Jednoty²⁾ obesláni do Prahy,³⁾ což je nemálo znepokojovalo. Pan J. L. z Labounu odebral se s p. Hrzánem do Ml. Boleslavě, aby se tam poradil se seniorem Kálem. Dle vzájemného dohodnutí obrátil se pán z Labounu do blízkých Dobrovic na pana Jindřicha z Valdštejna jako jednoho z defensorů o radu. A ten poradil, aby se obeslaní sjeli v Praze a napsali supplikaci pánům ochráncům, totiž pánu z Valdštejna, panu sudímu a panu Španovskému,⁴⁾ že žádají za ochranu, poněvadž nic jiného nečiní než to, oč se se stavy pod obojí snesli a srovnali, aby tedy páni ochránci je, poněvadž jsou obesláni, ochránili a neopouštěli. Supplikace ta má býti sepsána, pokud možno, nejkratčeji, aby je neměli za co ujíti. Pány ochránce mají jmenovati ne defensory, ale ochránci, a administrátora a kněží nemají klásti za nepořádné, aby se v nějakou při nepletli. Také radil pán z Valdštejna, aby na hradě Pražském obeslaní se postavili ne po jednom nebo po dvou, ale všichni pohromadě, majíce pohotově supplikaci podepsanou všemi obeslanými, v níž by žádali zachování býti při tom sněmovním snesení, jež je i císařskými slovy stvrzeno i dovoleno, a aby buď králi Rudolfovi anebo místodržcím oznámili deputací ze svého středu, že se podle obeslaní postavili a roztrhnouti se nemíní, ale žádají podle toho zachování býti. Pán z Valdštejna se nabídl, že s panem sudím tu supplikaci zkorigují, a slíboval, že Bratří neopustí. Kdyby měl kdy, jel by do Prahy, aby při pánu z Rožmberka a ostatních místodržcích zvěděl, na čem věc jest, ale že jest si tím jist, že nic z toho

¹⁾ Br. diar., *Sněmy IV.*, 488. Brzy po odjezdu císařově z Prahy pan komorník, patrně jménem místodržcích, psal do Řezna nejvyš. kancléřovi Vratislavu z Pernštejna a při tom poznamenal: „že mi jest dnešního dne praveno o tom, kterak včerejšího dne, totiž v sobotu, mnoho vozů potkali, kteří sou do Boleslavě do sboru jeli, a tak oni tam zjevně svá pikhartská náboženství provozují, a protož jest příliš veliká potřeba to přetrhnouti.“ — Pan kancléř odpověděl 12. října: „Aby to bratrské do Boleslavě sjíždění, o kterémž oznamovati ráčíte, k přetrhnutí časně přišlo, jest jistě obzvláštní potřeba, a vykonáním také toho dlouho se protahovati nebude.“ A jako post scriptum: „Ty bratrské sjezdy, které se do Ml. Boleslavě dějí, nic se mi nelíbí, a sám důležitou potřebu uznávám, než i také fedrovati budu, aby ta jiskra ne k roznícení, ale k udušení a přetržení což nejdříve došla.“

²⁾ Br. diar., *Sněmy IV.*, 487.

³⁾ Místodržiteli byli (viz str. 252) 2 rozhodní katolíci a jeden staroutrakvista.

⁴⁾ Patrně byli tito tři nejvýznamnější ze zvolených ochránců.

nebude, a že jest to jen na zkoušku, mohlo-li by se co z toho přetrhnouti při nás. Nyní prý na Bratřích a potom na straně pod obojí rádi by něco provedli.¹⁾

Pán z Valdštejna posuzoval poměry správně a myslil to s Bratřimi upřímně a věrně. Brzy však poznali, že nejen katoličtí a starotrakvističtí páni tak nepřátelsky smýšlejí, ale — k velikému překvapení všech evangeliků a Bratří — že i sám císař neváhá své slovo stavům dané co nejvíce omeziti a vyloučiti z něho docela Bratří a města, jen aby učinil po vůli papeži a katolickým příbuzným. Na toto vyloučení, jak již upozorněno, patrně již dávno myslil a proto volil slova tak hladká a hleděl to nenápadně tak zaříditi, aby zástupci Bratří a měst co možná nebyli mezi zástupci strany pod obojí při vyjednávání zastoupeni, a ukazoval na města jako na svá. Ale dříve opatrně stavy nechal při opačném přesvědčení. Až teď, když byl z Prahy vzdálen a nepotřeboval hlasů strany pod obojí ve sněmu, mohl klidně rozeslati zákazy proti Pikartům a všem novotám v městech — kteréž zákazy ovšem nemínil tak vážně jak je vyslovil — a za to získati uznání nunciovo i papežovo, aniž by se vystavil výčitkám nepřítomných stavů.

První nápadný projev v tomto směru byl, když se stavové ve shodě s císařskými slovy strojili k vydání České konfesse tiskem po odjezdu císařově, že nejen tiskař byl vypověděn — jak již o tom byla zmínka²⁾ —, ale i císařský zákaz byl vydán, kterým tisk konfesse vůbec zastaven.³⁾ To musilo vzbuditi ve stavech nedůvěru.

A brzy na to měli býti stavové ze svých nadějí ještě bolestněji vyburcováni. Již třetího dne po příchodu do Řezna, ve středu po sv. Jeronymu, 5. října, podepsáno bylo nařízení, o němž se zmínil nuncius již v listu svém z 25. září,⁴⁾ a císař z Řezna vydal dva mandáty, jež v Čechách vzbudily veliké vzrušení. Zatím co se stavové novotrakvističtí a bratrští na základě České konfesse a pod ochranou císařského slova cítili bezpečnými ve svém náboženství, císař v prvním mandátě⁵⁾ určeném pro stavy stěžuje si, že „by přes jisté a přísné předešlé záповědi mnohé osoby z vyšších i nižších stavů v království našem Českém na gruntech svých zbory a schůze dopouštěti měly, tak že u velikém počtu netoliko lidu obecného sedlského, ale také stavu panského,

¹⁾ Pán z Labounu a pan Hrzán prosili seniora Kálefa, aby jim tu supplikaci sepsal, anebo aspoň oznámil, jak by ji pan Hrzán měl sepsati. Věc prý chvátá. Pán z Valdštejna přece jel do Prahy a p. Hrzán se asi do Prahy strojil. Prosi opět o radu. Br. diar., *Sněmy IV.*, 488. Dopis je datován z úterý po sv. Michalu, tedy 2. října 1575.

²⁾ Viz str. 247 a 253.

³⁾ Rkp. *XIV. sv., Br. arch.*, fol. 139: „Po rozjiti sněmu a odjezdu J. M. C. na sněm říšský do Řezna confessi chtěli dáti stavové tisknouti, to jim zastaveno slovem císařským. A brzy zatím mandát vydán.“ (z 5. října).

⁴⁾ Srv. výše str. 253.

⁵⁾ *Sněmy IV.*, 473.

rytířského i městského z mužského i ženského pohlaví sjíždějí a scházejí se a tu svá kázání a jiné náboženství provozují a nejednom v městečkách a ve všech, ale také na zámcích a tvrzích to činiti dopouštějí . . . I poněvadž takové schůze a kázání proti zápisu krále Vladislava dskami stvrzenému, proti zřízení zemskému v přísaze naší císařské, kterouž sme stavům učiniti ráčili, a proti mandátům a přísným poručením předešle vyšlým jsou, a protož nechcíc takových věcí trpěti, všem stavům a obyvatelům přísně poroučeti ráčíme, aby takových schůzí postranních, kázání a náboženství na gruntech svých buď zjevně nebo tajně nikoli nedopouštěli“. Na konec neposlušným hrozí trestem.¹⁾

Mandát tento, na nátlak nunciův již dříve připravený, týkal se patrně bratrských bohoslužeb konaných po skončení sněmu. Královští místodržitelé — tedy pán z Rožmberka, Lad. st. z Lobkovic a Jan z Valdštejna — dali jej v Praze, ovšem dle císařského poručení, do tisku a poslali do Řezna, a císař připravené exempláře podepsal a zaslal zpět, by byly rozeslány spolu s listy určenými do měst královských a královniných.²⁾ Zdá se, že vedle nuncia v Praze zmínění místodržitelé a v Řeznu zase nejvyšší kancléř pán z Pernštejna měli o tyto mandáty největší zásluhy, ač je nepochybné, že císař těmito mandáty a listy chtěl patrně papeži a nunciovi³⁾ dokázati, že v Čechách — přese všecku jeho připověď — zůstalo vše při starém.

Téhož dne 5. října rozeslal listy⁴⁾ i královským městům, jakož i městům královniným, v nichž poroučí⁵⁾ znova, aby v náboženství, kázání a kněžstvu nic nového a prve nebývalého žádným způsobem nečinili ani nedopouštěli ani jiným tajně schůze nedovolovali, ale v tom všem podle dosavadního způsobu se chovali pod přísným trestem. Spolu nařizuje, aby zákaz ten byl oznámen celé obci.

¹⁾ *K. Krofta*, *Sněmy XI.*, 39, upozorňuje, že mandát tento stilisticky málo se liší od mandátů dřívějších z 27. list. 1560 a 29. říj. 1568.

²⁾ Tak to píše císař místodržícím v Praze v listu, jež přiložil oněm mandátům, nařizuje, aby mandáty proti Pikartům a listy do měst hned po přísežných poslich rozeslali a přiblížiti dali. *Sněmy IV.*, 474. pozn. — *M. Petr Codicill* ve své *Orací* z 10. února 1582 (*Sněmy České V.*, 174) píše sice českým stavům: „mandátové, kteří byli vytisknuti prve, než-li jste o artikulích a konfessí ráčili zavření učiniti,“ ale domněnka ta jest nesprávná. Císař na mandáty ty pomýšlel ovšem již něco dříve, jak dal na jevo i nunciovi (str. 240) a jak o tom píše 30. listopadu českým stavům. Viz *Sněmy České IV.*, 484. — Srv. str. 253 o nunciově zásluze o tento mandát.

³⁾ *Křištof Mantius*, fol. 88: „ta odpověď od císaře stavům podobojím daná papežence a p. komorníka velmi mrzela a bolela, nebo se báli, aby ta proměna v náboženství, čemuž se tak statečně na odpor stavěli, přece se nestala. Pročež legáta . . . nabádali, aby o to s císařem mluvil, aby tu věc tak opatřil, aby napotom náboženství katolické římské a to staré pod obojí v království Českém nějaké škody netrpělo . . . Císař pak, aby i těm k vůli něco učinil i sám sebe očistil, . . . vydal . . . poručení etc.“

⁴⁾ *Sněmy IV.*, 474. V Berouně mandát přibit byl koncem října na vrata radnice. *Jos. Vávra*, *Paměti kr. města Berouna*, str. 93.

⁵⁾ Srv. zákaz z 16. září 1575. Viz str. 240.

Kolem 15. října dostaly se mandáty ty a listy ve známost veřejnou. Zatím vedle Bratří i evangelické farnosti městské snažily se, nic takového netušíce, zaříditi se dle svého přesvědčení ve smyslu České konfesse a císařovy přípovědi.¹⁾ V době kol sv. Havla²⁾ (16. října) vzpěchovaly se proto některé farnosti na Starém a Novém městě v Praze přijmouti staroutravvistické faráře, které jim administrátor a konsistoř chtěli podle dosavadního zvyku dosaditi, a ze své moci povolali si evangelické duchovní, nechtějící jako stoupenci České konfesse uznávati další pravomoc konsistoře. Jiné farnosti raději chtěly zůstati bez faráře a služeb božích, než by přijaly kněze konsistoři jim přikázaného. Konsistoř³⁾ ve středu 2. listopadu jednala o tom — týkalo se to osadních Jilských, Havelových, Michalských a Vojtěšských — a sepsala supplikaci k pánům místodržícím. Než již 4. listopadu — patrně na dřívější zakročení týchž místodržících — císař z Řezna psal⁴⁾ městům Pražským stran téže záležitosti, nařizuje jim, aby odstranili nepořádné ty kněží, jež bez svolení administrátora a konsistoře přijali, a ve všem jako za starodávna se chovali podle Pražské konsistoře, chtějí-li se uchrániti císařova hněvu a přísného trestu.

Když se takové mandáty a listy dostaly adresátům, způsobily ovšem všude veliké rozčilení a i zděšení mezi Bratřími, v městech a i mezi evangelickými stavy,⁵⁾ ale nad to i veliký odpor. Mnozí zle mluvili⁶⁾ proti králi, že jedná proti slibům, jež slavnostně dal stavům:

¹⁾ Srv. zprávu administrátora pod obojí z 11. říj. 1577. *Sněmy čes.* V., 197. — Jmenují se tu Litoměřice, kde ženatý kněz je od dávna, Kut. Hora (kněz Semín; kněz Jakub a Dr. Pavel Pressius, kazatel německý u sv. Jiří), Domažlice, Nymburk, Chrudim, Pelhřimov, Žatec.

²⁾ *Sněmy* IV., 477, 478. Opis císařova psaní ze 4. list. — Srv. Br. diar. *Sněmy* IV., 489.

³⁾ Rkp. v zem. arch. „*Ahta kons. sub utr.* 1572—5“, fol. 200.

⁴⁾ *Sněmy* IV., 477, 478. — V Praze čten list ten 8. listop. Ib. 489.

⁵⁾ Ohlas tohoto rozčilení a zděšení vyznívá z listu V. P. (Václava Preisa?) z 8. listopadu adresovaného Seniori Carmelitano do Ml. Boleslavě. Datum „v místě Vám známém“. Příkladuje psaní císařova městům a místodržícím, „z nichž dále budete moci poznati, jaká jest vůle jeho (císařova) proti pravdě, aby byla zahlazena“, zmiňuje se o rozmluvě v domě nejvyššího pana komorníka, při čemž byl i jeden přítel Bratří, jakož i pan Kapoun, purkrabě Hradecký. Komorník káral Bratří, „že by měli býti všichni Kalvinové a že jsou pyšní a neústupní a o sobě mnoho smýšlející a jiné že všecky potlačují“. — a toho že pan Kapoun potvrdil. Bratrský pán Malovec, mistopisář, netroufal si k tomu se ozvati, však jindy mluvil s p. komorníkem, žádaje, by raději vedl k pokoji mezi císařem a evang. stavu. Ale on prý přece jako vztelký proti tomu se postavuje, a doložil: darmoť jest, než jim to jejich náboženství přetrhnouti. (Br. diar. *Sněmy* IV., 488, 489.) Při tom je pozoruhodno, že V. P. nevěří, že by pan komorník, jak tvrdí, měl ty pomluvy o Bratřích od pana sudího; jest prý komorník takový střelec, že mu míra chybuje. Patrně Bratří nyní panu sudímu plně důvěřují.

⁶⁾ *Arcibiskup píše o tom 21. října 1575* nejvyššímu kancléři, „příteli našemu

Mezi Bratřími někteří předpovídali,¹⁾ že císař nebude dlouho živ, ale brzy zemře, když tak ruší své sliby. Sám arcibiskup²⁾ vida a slyše to všecko, lekal se následků a jednání na budoucím sněmu, a cítil břímě svého úřadu tak těžce, že si přál, aby sprostěn byl svého úřadu.

Za to staroutravvisté³⁾ radovali se z takového postupu. Kněží staroutravvističtí nepřestávali Bratří haněti, že prý ve svých nočních schůzích všecky peské neřády a hanebnosti provádí, a že chtěli z chrámů pod obojí nadělati stodol a malování svatá zkaziti i obrazy, jak malostranský kněz v neděli 6. listopadu kázal.⁴⁾ Administrátor pak káže na slova: „Co jest císařovo, dejte císaři“, pravil, že ne nadarmo císař nese meč, než aby trestal sektáře bludné, a ten meč jest šatlava, kat, šibenice, kterýmžto má zabíjeti a mordovati, kdožby nechtěli poslouchati císaře a nás kněží“.⁵⁾ Konsistoř patrně nabyla nové sebedůvěry.

Jesuité byli s administrátorem a jeho konsistoři tenkrát již docela spokojeni.⁶⁾ Vždyt tito již nebáli se veřejně se stýkati s je-

zvláště milému“ (*Roudnický archiv* knížete z Lobkovic, D. 243. originál No 5893): „Wie man die kayserslichen mandat wegen der Pikarden alhie im lande angenommen hat, das wirdt E. l. von anderen erfahren haben. Die Conventicula werden in despectum mandatorum furt gehalten. Und wird ingemein so garstigk davon geredt, das mir bang ist zuczuhören. Meines einfeltig erachtens hett man es anders fuerwenden mögen. Bey dem künfftigen landtagk wirdt man es erfahren.“ Dále si stěžuje na mladého Kristofa Šlika, že nic nedbá na císařské rozkazy a nechce katolického kněze, jenž mu byl poslán, přijmouti.

¹⁾ *Křištof Manlius*, na fol. 89 vypráví: „divní soudové a výkladové toho od lidí slyšáni byli; někteří to měli za jalovou pohružku a jako na holo zahřmení vypuštěné k upokojení a ukročení papeženců. Ale osvěcenější muži . . . poznávajíc pražský druk, že v Praze a ne v Řezně tištěno, velice nad tím skormoucení byli, neb dobře tomu rozuměli, že z obnovení . . . toho Vladislavova poručení veliké nevole a rozbroje v náboženství v království Českém povstanou. A protož neukryté mezi sebou to mluvili, že císař pro tu svou vrtkavost při Božích věcech nebude tak dlouhověkej jako onen Makrobius a hned že živý do Čech, zvlášt do Prahy, nepříjde. Ale já k tomu zdání svého nepřikládám.“

²⁾ Ve zmíněném listu z 21. října 1575 píše *arcibiskup* na konec ještě: „Aber warlich ich befinde, das ich dieser schweren burden teglich zu schwach werden will, ich werde darauff bedacht sein müssen, wie ich mich dieses untrüglichen lasts erledige und dis ampt got und dem kayser befehle, damit es besser versehen werde . . .“

³⁾ *Sněmy* IV., 489.

⁴⁾ S tím srv. „Lži o Bratřích Martina Malostranského kněze“ (*Sněmy* IV., 494, Br. diar.), jimiž se při svých stolích a kvasích krmí: 1. že nejsou pořádní kněží v mešném rouše . . ., než ledajakýs řemeslník káže . . ., 2. když jméno Ježíš pán se jmenuje, poklony nečiní, 3. lidem při přijímání osob (do církevního svazku) a též rukojmím při křtu veliké závazky vydávají, a mimo ty, kteříž pod ně přísluší, posluhovati žádnému nechťi, a koho z sebe vyloučí, toho z své péče opustí; 4. sami sebe a své za spaseny drží a jiné všecky odsuzují; 5. své učení bludné kryjí; 6. sami své cti vyhledávají a jiné tupí“. — O Martinu srv. výše str. 180, 2.

⁵⁾ Br. diar. *Sněmy* IV., 489. List V. P. z 8. list.: „A divně tlachanice jiné jest žval ten vymořený a proklatý béel“ (administrátor).

⁶⁾ *Diarium collegii* I^m píše na fol. 137 o zahájení studia v nově otevřeném semináři jesuitském v říjnu 1575 a jak k této slavnosti „confluxerunt

s u i t y, zúčastnili se v říjnu 1575 slavnostního otevření jich studia, a bylo zřejmo, že nikterak nejsou na závalu úplnému splnutí církve staroutraktvické s církví katolickou, ba že by spojení tomu nijak nebránili, kdyby jen nebylo se jim báti lidu a veřejných bouří.

40. Útisky Bratří a novoutraktvistů. (V listopadu a prosinci.)

Když se mandáty císařské proti Bratřím dostaly na veřejnost, Bratří nejen byli jimi z klidu vyburcováni a zděšeni, ale také ihned pomýšleli, jak by odvrátili nebezpečí. Nalezli správné a na snadě ležící východisko v tom, co jim pan Jindřich z Valdštejna dříve již naznačil,¹⁾ — aby se totiž dovolávali přípovědi císařovy dané těm, kdož podali Českou konfesi. V tom smyslu byl mezi Bratřimi rozšiřován spis, sepsaný asi Kálefem, k poučení, jak by mělo býti odpovídáno těm, kdož by mandát císařův z 5. října vztahovali na Bratří.²⁾ V poučení tom se dí: „Ten mandát se na nás nevztahuje, protože 1. se v něm zapovídají schůze a zborové náboženství postranního, zjevné i tajné. Naše schůze a zborové nejsou postranní, ale obecného pod obojí; starého a ne nového náboženství. 2. Zapovídá se náboženství a zborové proti majestátu krále Vladislava. Ten jest na ty lidi, kteří jsou bludní, proti Pánu Bohu, a jeho milé matce a jeho svatým a proti víře svaté křesťanské. My pak žádného bludu proti Bohu, matce Boží, svatým, nad to víře svaté křesťanské nedržíme, jak to z počtu podaného z víry známé jest, nad to z svědectví všech stavů daného roku tohoto 1575 v své konfesi, v níž nás za své bratří býti vysvědčili, učení pak naše ne za bludné, ale za pravé s svým se v podstatných věcech srovnávající, a podle toho přirklí a slíbili nám nás při náboženství tom obecného učení, řádích zvyklých neutiskati; císař pak ráčil na všech spolu sjednocených žádosti přípověď velikou učiniti stavům, že nám při náboženství tom překážky nebude činiti.“³⁾

doctores, magistri, baccalaurei, catholici et haeretici, praelati et Hussitorum sacerdotes, qui non longe sunt a regno Dei nec a vobis ut antea abhorrent. Imo per administratorem et primarios non stat, si propter tumultum et plebem liceret, ecclesiae reconciliatio“. — Seminář ten zřízen byl na podnět jesuitů pražských vlivem nunciovým nákladem papežským. Povolil papež na přimluvu nunciovu potřebný roční náklad na vydržování 12 alumnů, jako ve Vídni tomu bylo, a právo praesentační pro tato místa dáno honoris causa Vilému z Rožmberka a Vratislavu z Pernštejna. Vyučování počalo 1. září 1575. (Srv. rkp. univ. praž. I. A. I. *Historia fundationis Collegii Pragensis*, str. 23.)

¹⁾ Srv. str. 257.

²⁾ *Br. arch.*, XIV. sv., f. 203 atd. (*Sněmy IV.*, 496 atd.)

³⁾ Poučení to obrací se zvláště proti těm, „kteří jsou ti právě stranníci, ježto ani s Římany, ani s podobojími snesenými se nesrovnávají“, tedy především proti staroutraktvistům, zvláště proti staroutraktvistickému kněžstvu. Ale zdá se, že čelí i proti některým nedůsledným novoutraktvistům, kteří asi nyní též proti Bratřím stáli. Na ně zdají se poukazovati slova: „Všichni křičeli na srovnání, a když se stalo,

V tom smyslu dali Bratří odpověď v Litomyšli,¹⁾ když byli od ouřadu obesláni na radnici, a mandát jim byl předložen; a dosáhli patrně pokoje. Též v Polné, když tam v pátek na den sv. Martina, 11. listopadu byl přinesen, v tom smyslu odpovídali, a jsou v pokoji zanecháni. V Lanškrouně²⁾ nepřátelé Bratří, tamní purkmistr a primas Janyš Faltík a někteří členové obecního úřadu, koupili mandát ten v Litomyšli od posla císařského, bojíce se, aby posel snad Lanškrouna nechybil, a v pondělí před sv. Martinem, 7. září, předvoláno 12 starších Bratří a přísně na ně naléháno. Ale Bratří odpověděli klidně, že mandát se na ně nevztahuje, poněvadž náboženství své ne postranně, ale zjevně vedou, a to ne jiné učení než v konfessi zavřené, kteréž nyní v plném sněmu schválili, a císař slíbil při něm zachovávat. Pan Adam Bukovský z Hustiřan, královský ouředník³⁾ na Lanškrouně, se od celé té záležitosti před veřejností odvrátil a káral primasa a jeho druhy důtklivě, nechtěje, aby jeho jméno bylo uváděno mezi těmi, kteří v protokolu⁴⁾ s Bratřimi sepsaném uvedeni byli jako odpůrci Bratří, aby za nepřítel bratrského všudy po všech Čechách roznesen nebyl, a všichni páni proti němu nebyli vzbouřeni. Bratří pak zůstali v pokoji a sloužili dále pánu Bohu jako i prve.

V Doubravici⁵⁾ královský úředník na Nových Hradích beze všeho poručení panského v neděli 20. listopadu, jen z návodu „toho kněze nešlechtného“, obeslal skrze rychtáře všechny Bratří, kteří v chvíli nešporní byli shromážděni k bohoslužbě, aby se ihned nahore postavili. I šli hned po nešpoře na zámek, a tu hejtman přečetl jim mandát. A ač odpovídali dle rady dříve jim dané od Br. Jakuba Narciška, přece je donutil, aby připověděli, že toho scházení do příjezdu panského zanechají.

Nechanictí měšťané⁶⁾, a zvláště páni Hradečtí, byli pohotově k násilnému zakročení proti Bratřím. Sami prý pro to poručení jezdili a je vyžádali, bojíce se, že by lid na větším díle k Bratřím se obrátil. Ve všech kostelích byl v neděli mandát ten čten.⁷⁾ V pondělí na to obeslali na radnici všechny Bratří i některé ženy, které se počínaly Bratří přidržeti. I čtli jim nejprv předešlý mandát s pokutami, potom

proč proti tomu čelí? Rozumětiť, jakým duchem o srovnání mluvili.“ Ale i to by se mohlo týkati staroutraktvistů. *Sněmy IV.*, 497, 498. — Srv. *Zih. Winter*, Život církevní, str. 181.

¹⁾ *Sněmy IV.*, 498.

²⁾ *Ib.* 489. List *L. Libána* sen. Kálefovi z úterý po sv. Martině, 15. list. — A jiný z soboty před adventem tamže str. 491.

³⁾ Krajský hejtman. Viz *M. Pav. Stránského* Vypsání vsí obce (*Tonner*) str. 243.

⁴⁾ Protokol ten se jmény 12 Bratří i všech členů obecního ouřadu je v *Sněmích IV.*, 490.

⁵⁾ Zprávu o tom píše *B. Jakub Narcišus* B. Janovi Javornickému pod Klopot 23. listopadu z Stříteže. Tamže str. 490. nsl.

⁶⁾ List *B. Jiřika Dubana* sen. Kálefovi. Bez data. *Br. diar.*, *Sněmy IV.*, 496.

⁷⁾ Při tom farář u sv. Antonína, kterýž prý je evangelisť, kterýž nejvíc papeži laje, když mandát přečetl, vzdechl velice a řekl: Ha, ha, vždyť pán Bůh uvedl nám ty lotry zase v ruce, aby ne oni nás, ale my je spravovali. *Ibidem*.

nynější, potom zvláštní poručení císařské též zpečetěné.¹⁾ Bratří oznámili ve smyslu rady Kálefovy, že ten mandát se na ně nevztahuje. Ale některé od Bratří již v péči přijaté přece zastrašili, že jim slíbili, že již nepůjdou k Bratřím.

Nemalé potíže způsobeny Bratřím v Turnově.²⁾ Tamní farář četl v neděli na ranním kázání ten mandát psaný a potom na velikém kázání poroučel, aby Bratří na gruntech páně Křištofových jímali a k němu na faru přivedli, že jim dá deset kop, a aby zvláště B. Matěje Husáka a mládence jeho i pachole jali, že je dodá do Prahy k vyššímu právu. Pan Křištof sám hned té noci, jak mu posel císařský mandát přinesl, napsal primasovi, aby obeslal obec a svolal ji na radnici a tu jim oznámil, že jim poroučí, aby na straně jeho žádných zborů nezaráželi a se nescházel. Ale Bratří měli zbor na sousedním gruntě pana Karla z Vartemberka, na druhé straně, a tu se scházeli. Primas sám byl asi z Bratří. Ale mnozí Turnovští se těšili z nesnází Bratřím v cestu kladených. Bylo tu značné napětí konfessijní a také osobní nevlastních bratří. Křištofa a Karla z Vartemberka, z nichž každý měl, mimo jiné statky, půl Turnova.³⁾

Bylo mezi Bratřimi z mandátů královských hojně poplachu a také mnoho nesnází místy způsobeno, ale když první pobouření přešlo, nedocházelo k dalším důsledkům a potížím.

Zatím musili novoutrakvisté v městech⁴⁾ a zvláště v Praze snášeti mnohé příkoří. Když byla čtena obci psaní císařská z 5. října, se strany úřední naléháno na jich provedení. Zvláště novoměstský hejtman pan Zdeněk z Vartemberka a nově osazená rada Starého města Pražského příkře vystupovala. Nátlak ten zvýšen listem císařovým z 4. listopadu,⁵⁾ jenž 8. listopadu byl obci čten. Poručeno, aby Svato-vojtěšští faráře svého, kterýž v učení čistém a obcování pobožném ode všech lidí dobrých měl dobré slovo, v konsistoři stavěli jako nepořádného, z té příčiny, že byl ženat. Svato-vojtěšští se dovolávali svého snesení se stavy a císařova opatření daného stavům pod obojí. Ale nedbáno na to, — než byli dáni do vězení, a v něm držáni mnoho dní, farář pak jich byl několikrát rychtářem a biřiči na fare hledán, aby se mu také potupa a těžkost učiniti mohla. Konečně pak 18. listopadu poručeno Svato-vojtěšským, aby faráře svého do západu slunce z měst Pražských vybyli, pakli by se tak nestalo, že netoliko farář, nýbrž i oni vzati budou, a některým že i hlavy mezi nohami lehnou.

¹⁾ Téhož obsahu jako list císařův z 4. list. Viz str. 260.

²⁾ List B. Mat. Husáka senioru Kálefovi bez data. *Sněmy* IV., 498 (Br. diar.)

³⁾ J. V. Šimák, Příběhy města Turnova I., 1903, str. 97—100. Pan Karel r. 1575 v létě, když Bratří v Turnově otevřeli nový zbor v nějakém domě, přijal pro svůj „zbůrek“ od Kálefa Matěje Husáka za bratr. správce.

⁴⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 481, 489.

⁵⁾ Viz výše str. 260.

Osadě svatojilské¹⁾ vnučován byl kněz s velmi špatnou pověstí, prý lotr, buřič, který má ženu, s níž je oddán, s ní není, ale chová sobě kuběnu, s níž má pět dětí; také jinde zle se choval, a nad to žádal peněžité mimořádné obnosy. Svatojilští se vzpírali přijmouti jej od konsistoře a byli u komorníka,²⁾ stěžujice si na špatnou pověst vnučovaného jim kněze. Ale on je konejšil, že to nic mu nevádí, a aby prý jej aspoň do sv. Jiří přijali, že žádané mimořádné obnosy mu nedají. A tak po dlouhém vzpírání, jsouce nuceni i prošení, konečně ač neradi povolili.³⁾ Později⁴⁾ pak byli někteří z osady Jilské, Dr. Banno⁵⁾ a Dr. Lidl,⁶⁾ u pana komorníka, a stěžovali si, jak byli s jinými zhanění od pana primasa.⁷⁾ Komorník, jako by o tom nevěděl, k tomu nemnoho co říkal, ač mu prohlásili, že to chtějí na císaře vznést, ale pravil jim: „Ale, milí páni! prosím vás, držme se té starobylé české víry a pořádků dobrých; neb já se bojím, že nás ti Bratří sežerou. Vidíte, že již více než tři díly Bratří jsou v tomto království, a zvláště v Hradečtě, neb všichni téměř jsou Bratřimi, jediné Hradec se trochu ještě drží. A zprávu mám toho jistou, že teď těchto dnů minulých více než na pět set lidu přijato jest a k nim přistou pilo; pak jistá věc, že nás požrou v sobě.“ Pan komorník tu asi Bratří a evangelíky ztotožňuje, a rád by staroutrakvisty před nimi zachránil násilím.

V ten asi čas, totiž 14. prosince, konsistoř v obvyklém shromáždění kněžstva, ve středu po sv. Lucii, vkládala přítomným pražským farářům a mladému kněžstvu mimo jiné na srdce zvláště to, aby tři mši svaté každý sloužil, aby též zpívání podle řádu starobylého drželi, Sanctus při mši i Agnus Dei nepomijeli, nových písní nedopouštěli, Invocationem sanctorum nevypouštěli ani Orationem pro defunctis, zvláště při konduktích, sektářům nepochlebovali, nýbrž proti nim mluvili a kázali, poněvadž i císař je zapovídá, slova „evangelium“ nepožívali než podle předkův „sv. čtení“ říkali, v den Jana Evang. víno, in vigilia Epiphaniae sůl a vodu světili, potom i hromnice a tělo Boží v monstranci v neděli a svátky vystavovali, kollekt neměnili, ani agend, pleše nosili atd. Konsistoř patrně dbala, aby zanikající katolický ráz

¹⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 493, 494.

²⁾ „V neděli“, nejisto kdy.

³⁾ „Kněží přidržující se konfessí naší (t. j. tedy České) z Prahy musili se jinam obrátiti.“ *M. Petr Codicill* ve své Oraci z 10. ún. 1582 (*Sněmy České* V., str. 174.).

⁴⁾ „V sobotu“, též nejisto kdy, ale zřejmě před vánoce 1575 a po první neděli adventní. *Sněmy* IV., 494.

⁵⁾ Sekretář král. komory (Srv. *Zik. Winter*, Život círk. 351.). Chránil r. 1574 kutnohor. arciděkana Jana Semína, novoutrakvistu. Byl v přátelském poměru k Bratřím. Viz dále v hlavě 59.

⁶⁾ Sekretář komory české, *Sněmy* IV., 125.

⁷⁾ Na to naráží i Br. diar., *Sněmy* IV., 496. List W. P. (Václ. Preisa) senioru Kálefovi z počátku prosince neb konce listopadu.

bohoslužeb v Praze i po městech všude udržela. Kněží ochotně slíbili, že se chtějí podle toho, pokudž nejvýše možné bude, chovati.¹⁾ Ale patrně chtě nechtě v naznačených bodech mnozí z nich dosud vycházeli vstříc lidu toužícímu po evangelickém rázu služeb božích, a nedoufali asi, že jim možné bude to přerušiti.

41. Novoutrakvisté dovolávají se, i jménem Bratří, císaře. (V listopadu a prosinci.)

Za těch poměrů nastaly vážné povinnosti „defensorům“²⁾ K obmyšlené schůzi kol sv. Martina na Mělníce pana sudího s jinými ochránci asi došlo,³⁾ než není známo, co usneseno, a zda i o mandátech již bylo jednáno. Zdá se, že se tu sešel počet jen skrovný, a že schůze proto odložena a ustanovena do Prahy, a zatím pan sudí sám měl příležitost osobně zakročiti u císaře.

Císař totiž na zpáteční cestě z Řezna,⁴⁾ kde Rudolf byl jednosvorně za krále zvolen a 1. listopadu korunován, vraceje se do Vídně, povolal do Lince, kdež 9. listopadu pobyl, nejvyšší úředníky království Českého, aby se s nimi poradil. A též pan sudí byl povolán. Ten si při té příležitosti vyžádal audienci u císaře. Než císař, rozuměje, oč s ním mluviti chce, odkládal, pravě, že má jiné činiti, až naposledy povolil mu slyšení v 6 hodin. Pan sudí, aby nezmeškal, pospíšil a přišel v 5, a císař již ve 4 hodiny byl na loď. Ale něčím se pozdržel, že se pan sudí k němu dotřel. I mluvil s císařem, že zprávu má,⁵⁾ že by mandátové nějáci vyšli, kteříž by proti slovům císařovým něco se vztahovali. Ale císař nedav hned vymluviti, oznámil: „Však jsou nevyšli nežli proti Pikartům“. A pan sudí, že o žádných Pikartech nevíme a že jsme se snesli.⁶⁾ Císař: „Vkládáte se mi v města, ježto

¹⁾ *Ahta kons. sub utr.* 1572—1575, fol. 308, 309.

²⁾ *Apologie druhá stavův král. čes.* 1618. (V. Šubert, 1862) str. 420 uvádí před stížností defensorů z 21. list. (Viz dále str. 267.) seznam defensorů a jmenuje jen Boh. Fel. Hasištejnského, Jind. z Valdštejna, Mich. Španovského a Václ. Vřesovce, — tedy až na V. Vřesovce tytéž jako nahoře str. 257. Buď byl p. V. Vřesovec dodatečně mezi ochránce přece zvolen, anebo se Apologie v jeho osobě mylí.

³⁾ List p. *Alb. Kamejckého* z Vobřiství v sobotu po sv. Mikuláši 10. pros. 1575, Br. diar., *Sněmy* IV., 492. Bratří „slyšeli spolu se mnou, že ste ráčili míti býti na Mělníce s některými pány přátely“.

⁴⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 493. — *Hub. Languetus*, píše 29. listopadu z Vídně (Ep. secr. 134), že císař z Řezna odjel 5. listopadu, a pozdržev se dva dny v Linci, vrátil se do Vídně 12. listopadu.

⁵⁾ Tedy v ten čas, když z Prahy vyjel, znal mandáty z 5. října, ale nikoli ze 4. listopadu.

⁶⁾ Obsírněji v Br. diar., *Sněmy* IV., 492 píše o tom *Albrecht Kamejcký* dle zprávy samého pana sudího.

víte, že jsou komora naše,¹⁾ a já jsem nejvyšším kollátorem podací městských. Vím, že by vám bylo těžko, kdybych já se vám v vaše kollátorství vkládal“. Sudí však odpíraje tomu, aby se stavové pod obojí v to vkládati měli, ujišťoval svou věrností, — a tak rozmluva přerušena bez výsledku. Ale jedno bylo zřejmo z této rozmluvy: že císař s dobrým rozmyslem vylučoval ze svobody náboženské Bratří a města, a že vyhýbal se mluviti o věci té s panem sudím, obávaje se patrně jeho výčitek.

Pan sudí vrátil se do Čech se zprávou nevalně příznivou. Mohlo-li co stavy pod obojí potěšiti, bylo to, že brzy na to 15. listopadu²⁾ císař z Vídně, když pro další nepřítomnost svou a krále Rudolfa obnovoval a nařizoval rady na místě svém na hradě Pražském, vedle dosavadních místodržících, pánů Viléma z Rožmberka, Ladislava st. z Lobkovic a Jana z Valdštejna, ustanovil i novoutrakvistu Buriana Trčku z Lípy na Světlé n./S., podkomořího Českého království. Tím vládní moc, jež spočívala dosud v rukou odpůrců novoutrakvistů a Bratří, stala se neutrálnější.

Zatím sešli se zvolení ochránci 21. listopadu v Praze,³⁾ aby něco nařídili, jak původně ujednáno, kterak by na ten čas kněžstvo novoutrakvistické v křesťanském, dobrém a pobožném řádu mohlo státi a spravováno býti, jakož i aby všeliké neřesti mezi kněžstvem tím byly přetrženy. Ale zástupci měst⁴⁾ se nedostavili, zřejmě ze strachu před císařskými mandáty. A tak ochránci nevěděli, jak to před sebe vzíti. Avšak sotva do Prahy přijeli, od různých stavů a zvláště od Pražan a některých jiných měst bylo jim žalováno stran mandátů po krajích rozeslaných a zvláště městům přísně oznámených, a byli žádáni o pomoc. I usnesli se podati stížnost císaři. Ve stížnosti té⁵⁾ ochránci připomínají císaři, že na sněmě všem třem stavům pod obojí, kteří mu Českou konfesi podali, císařským slovem povolil a ujistil, že jim v religii od nikoho překážky žádné činěno ani na kněží jich sááno a v fary vkládáno býti nemá, a že jim dovolil, z sebe zvoliti a naříditi osoby, kteréž by nad řádem a kněžstvem jich ruku držeti mohly, tak aby se jim překážky nečinily, nýbrž aby to ihned na císaře vznášeti mohly. I oznamují o své schůzi v Praze a o stížnostech z měst i od stavů stran mandátů, a zvláště o nesnázích osadníků svatojilských, svatomichalských a jmenovitě svatováclavských, a stěžují

¹⁾ Města již 8. března 1575 se usnášela, že chtějí usilovati na sněmu mezi jiným i o to, aby Pražané a jiná města za komoru jmíni a držáni nebyli. *Sněmy* IV., 465.

²⁾ Mandát císařův z 15. list., *Sněmy* IV., 478—479.

³⁾ *Sněmy* IV., 481. (Bratr. diar.)

⁴⁾ *Ib.* 493.

⁵⁾ *Sněmy* IV., 481—482 (Br. diar.) z 21. listopadu. Podepsáni: „osoby zvolené ze všech tří stavův království Českého pod obojí přijímajících k opatrování kněžstva a náboženství našeho...“ — Tím podpisem a obsahem stížnosti dávají na jevo, že vidí úkol svůj nejen v tlumočení stížností, ale i v opatrování evangelického kněžstva a náboženství.

si při tom na hejtmana novoměstského a novou radu staroměstskou, Nemohou prý věřiti, aby to takovou měrou s vědomím a vůlí císařovou se mělo dítí. Někteří z předních osob prý sice dali se slyšeti, že císařská komora na ten čas je chudá, však velmi lačná, jako by se takovými způsoby snad zlepšiti mohla, ale mnozí zase spoléhají na císařova a králova slova a jim věří, a že prý proto toho dopustiti nechtí, by jim kdo na kněží neb fary sáhati chtěl, nýbrž že nad tím i hrdla svá zanechati chtějí. Proto oni, ochránci, nemohou prý pro časté překážky nic před sebe vzíti, bojíce se, aby, co na třetím stavu začátek svůj běře, i na někom z stavů vyšších zkušeno nebylo. Ale prohlašují, že z příčin těch není jim možné a bezpečné takového těžkého břemene déle nésti, i prosí císaře, by milostivě to opatřil, aby důstojenství a slovům císařovým ublíženo a v budoucích jeho jednáních v království Českém i jinde nic na překážku nebylo.¹⁾

Dopis tento velice důtklivý, sepsaný asi panem Španovským,²⁾ odeslán byl do Vídně císaři poštou ve čtvrtek 24. listopadu. K tomuto spisu připojil i pan sudí³⁾ zvláštní list, aby byl dodán samému císaři.⁴⁾

Něco později také z měst Pražských vypravena deputace,⁵⁾ z každého města osoby dvě, mezi nimi z Bratří pan Kutovec,⁶⁾ za příčinou nějakých věcí obecních, jakož i aby s císařem mluvili o to, co se za příčinou listů císařských v městech děje mimo přípověď císařovu, a že se bojí, aby něco horšího odtud nepřišlo. Spolu měli i psaní⁷⁾ císaři dodati.

¹⁾ Obsah tohoto listu podán je též v Br. diariu, *Sněmy* IV., 493. Také W. P. (Václ. Preis, tamže str. 496) obsah listu označuje dle zprávy pana Kutovce, ale vkládá do něho dle této zprávy z druhé ruky i zmínku, že stavové „o žádných Valdenských nevědí ani iž o Pikartech“.

²⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 493: Proto asi „pan Španovský připsal s sebou vzal a žádný z pánův jich nemá“.

³⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 485.

⁴⁾ Toho se týče poznámka v *Br. diar.*, ib. 496: „Jest to tak opatřeno, aby to psaní (defensorů) panu kancléřovi nebylo v ruce uvedeno, ale samému císaři dodáno“. — Věděli stavové, že kancléř z Pernštejna by nejednal v jich prospěch.

⁵⁾ Ib. 496, 494. V úterý 20. list. či 6. pros., anebo ve čtvrtek 1. či 8. pros.

⁶⁾ Rkp. *Marka Bydžovského*, Diarium Rudolphi piše f. 161 (153): „Téhož leta (1586) 1. září umřel Jan Kutovec z Ourazu, někdy měšťein a senator Starého města Pražského, potom hoffrichtér měst věrných králové české. Pochován u sv. Havla.“

⁷⁾ Obsah psaní toho naznačuje *Alb. Kamejcký* 10. pros. (Br. diar., *Sněmy* IV., 492): „Zprávu toho činí, že by ta všecka duchovenství, fary (na jichž vrchní kollaturu činí císař nároky) měli koupiti, a na to že mají majestát, že jich to věc jest, a tak i o tom J. M. C. se oznamuje i za to se žádá, aby ty všechny věci v dobrém uvázení při J. M. C. byly“.

Jako města tak i Bratří vzrušení mandáty obraceli se na defensory. Již po schůzi defensorů v Praze¹⁾ dostavilo se tam několik pánů bratrských — Vliňský, Albrecht Kamejcký, Kamenický, kazatel Václav Preis — a jednali zvláště s panem Kurcpachem a Jind. z Valdštejna. Poukazováno Bratřím na to, jak prý i pan sudí se zmiňoval, že neměli tak náhle toho zboru otvírati, poněvadž to jméno zbor i císaři jest tak předivné. Však snad mají kostely, proč do nich nechodí jako v Hradečtě a Práchenště to dělají. I radili jim, aby toho mandátu na sebe nepotahovali a zjevně pánu Bohu sloužili a od stavů se neodtrhovali, že stavové je od sebe též pustiti nechtí. Také je povzbuzovali tím, že pán z Rožmberka panu sudím u, když se ho tázal: „Co se to děje s těmi mandáty?“ řekl, že jich mnoho bylo, na kteréž se exekucí žádné nestalo, tento také není než strach.²⁾

Bratřím záleželo na přízni pánů pod obojí. I ujednali³⁾ s pánem z Valdštejna, že k němu s pánem z Krajků na Dobrovice přijdou. On totiž slíbil, že jim ukáže spisy stavů stran jednání s císařem, jež mu pan Španovský zatím zašle, a zval je, aby vzali s sebou i některého seniora, že rád ho uhlídá. K panu sudím u⁴⁾ pak jel pan Albrecht Kamejcký, aby se s ním poradil jménem pánů bratrských o mandátech. Pan sudí přijal jej velmi laskavě, ač hned na to bylo v jeho domě svatební veselí, a vyprávěl mu o své rozmluvě s císařem v Linci o ty mandáty. Řekl prý císaři, kdo pánu našemu (císaři) k nim radil,⁵⁾ že nedobře radí proti přípovědi císařově. Císař prý odvětil, „že ten mandát není na vás, než toliko na Pikharty ty Boleslavské“. A pan sudí, že „však se oni k tomu neznají, aby jací Pikharti měli býti, s námi jsou se při tomto sněmu snesli, a my jsme je k sobě přijali, protož, milostivý císaři, račte na to jináč pomysli, aby mohlo dobře býti bez nějakých pomluv a dalších odporů.“ I řekl prý císař, že na to ještě dobře pomyslí a se rozmyslí. Proto radil pan sudí panu Albrechtovi, aby páni bratřští učinili císaři povlovné psaní, oznamující, že se mandát na ně nevztahuje, poněvadž vyznání své víry i řádů oznámili a se stavy pod obojí v podstatných věcech se snesli a společně císaři přednesli a že císaře žádali společně, aby je při jich starobylém pořádku, víře, v službách pánu Bohu v kostelích, na zámcích a tvrzích zanechal, což císař i připověděl. Mají tedy prý o to znova písemně žádati, ale aby místo „zbor“ říkali „kostel“. Zatím mají služby boží dále konati, a pikartství odpírati. Je viděti, že defensoři věrně se Bratřím ujímali.

¹⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 493.

²⁾ Pan Kurcpach prý však upozorňoval, přijde-li na to, že by kdo — patrně z katolických a jiných Bratřím nepřiznivých pánů — pod sebou Bratřím na svém dědictví nechtěl trpěti, kdo jim může kázati? Ib. 493.

³⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 493.

⁴⁾ Dopis *Alb. Kamejckého* z 10. pros., *Sněmy* IV., 491—492.

⁵⁾ Naráží se tu zřejmě jednak na místodržící v Praze, jednak na pana kancléře z Pernštejna, jakož i na nuncia.

Bratří nevěděli, co činiti, když prý pán z Valdštejna¹⁾ jinak a jinak pan sudí radí. I dopsali Cratonovi²⁾ zdržujícímu se v ten čas s dvorem císařovým ve Vídni. Crato schválil v odpovědi své 23. prosince³⁾ senioru Štefanovi jich úmysl, že chtějí císaři předložiti svoji žádost, a jen jim doporučil, aby tak učinili prostřednictvím lidí obezřetných a vážených. V žádosti ať se zmíní, že svoji konfessi již dříve předložili nejen císaři Ferdinandovi, ale i samému Maximiliánovi a s ní i svůj kancionál.⁴⁾ Též mají podotknouti, že jen nějací nepokojní lidé vzbuzují zášť proti nim, oni však že Boha vzývají s dobrým svědomím a denně vzpomínají na svých modlitbách J. C. M. A že proto nemohou věřiti, že by onen mandát byl vyšel z císařova popudu.⁵⁾ Při tom výslovně napomíná Bratří, — v úplném rozporu s dřívějšími svými radami dávanými jim v Praze 1575 —, aby od českých stavů se neoddělovali. Ba docela vybízí je, aby přiměli i polské Bratří k ujednanému spojení. A na konec dodává: „Chraňte se, zapřísahám vás, roztržek!“ Tím dává plně zadostučinění těm, kdož v celém jednání usilovali o jednotný postup, a vyvrací vlastní své rady i rady těch, kdož Bratřím doporučeli postup samostatný bez ohledu na novotrakvisty.

¹⁾ In margine k těmž v Br. diar. (*Sněmy* IV., 492) poznamenává J. Kálež, že v té věci pán z Valdštejna naopak radil, aby bez stavů nic nečinili. (Viz str. 269.)

²⁾ To vysvitá z odpovědi Cratonovy z 23. pros. 1575: „Itaque consilium de supplice libello laudo“.

³⁾ List otištěn *Gindelym* ve *Fontes* XIX., 412—414.

⁴⁾ Srv. str. 18.

⁵⁾ Proč Crato radí právě takto psáti, to vysvitá z nedosti jasně, částečně *šifrované zprávy na počátku téhož listu*. Crato oznamuje tu zcela důvěrně, že zvěděl ex Valthero, že to vše zavini ani ne tak katoličtí páni (pontificii), jako evangelci (belli evangelici). Vřesovec prý řekl, že Bratří nejen smýšlejí jako Kalviniáni (cum Cal.), ale že i přijímají mezi sebe vypovězené odjinud, jakož i že jejich konfesse se liší velice i od konfesse Augsburské i České. To donesl archigrammataeus (nejvyšší komorník?) ad autographum (nejvyš. kancléři?) a důrazně se zasazoval o to, čeho pak dosaženo. Valtherus vyprávěl prý Cratonovi, že měl o to s Vřesovcem a cum archigrammataeo grave certamen, a byli by to napsali ještě přísněji, kdyby byl — Valtherus — tomu nezabránil. Valtherus prý Cratonovi tajně to vše svěřil, prose, by nic z toho neutrousil. Proto prosí Štefana, aby tento list spálil. Také prý — Valtherus — dodal, že dříve odtud neodejde, až ještě něco významnějšího napíše. Neboť značnou část bratrských písní zná z paměti a čerpá z nich obzvláště útěchu. Jich konfessi sice docela jasně nerozumí, ale to, čemu rozumí, nechce proti svědomí odsuzovati. *αὐτὸ γὰρ* (císař?) prý neví, ba ani ten, quo (!) subscripsit, že tak přísně to napsali, a i samému arcibiskupu prý dosti tvrdě odpověděl. — Jménem Valtherus je mině důvěrný rádce a sekretář císařův Mik. Walter z Waltersperka (Srv. výše str. 55.). Zdá se, že císař si přál, aby Bratří původce oněch mandátů nehledali ani v něm samém ani v katolických pánech, nýbrž raději ve Vřesovci a v jiných pánech evangelických. Proto bylo snad to tak Cratonovi důvěrně oznámeno, ale asi v očekávání, že to poví přece jen dále, (— jak o tom se zmiňuje Křištof Manlius fol. 16. Srv. nahoře str. 167 pozn. 1.). (Že však vina nespočívala na Vřesovci, i když v některých věcech dogmaticky s Bratřimi nešel, je z dosavadního zřejmo.) Ale právě ve smyslu této zprávy radí Crato Bratřím, aby i ve svém prosebním spisu a v souhlase s touto informací popud k mandátům nepřičítali císaři nýbrž oněm „nepokojným lidem“.

42. Pozvolné upokojení. (V prosinci 1575.)

Než zatím znepokojení mandáty vzbuzené se uklidňovalo. Na stížnosti defensorů a na list nejvyššího sudího císař odpověděl 30. listopadu v den sv. Ondřeje, hned prvý den po obdržení stížnosti a po bedlivém uvážení v radě. Odpovídá, že svého času v radě královské u přítomnosti nejvyšších úředníků zemských pod jednou i pod obojí zavřeno bylo, aby takové mandáty byly obnoveny,¹⁾ což se snesení ujednaného mezi císařem a stavy nijak netýče, nýbrž vztahuje jedině na zbory a pikartské schůze. Písni pak městům královským a královským zaslaná nic se nedotýkají stavů vyšších, jich měst a poddaných,²⁾ ježto stavové ti s dotčenými městy nic činiti nemají³⁾, a v tom žádné reformaci činiti jim nenáleží, jak prý císař za bytu svého na hradě Pražském stavům pod obojí i ostatním ústně to předložil. Stavům dvěma vyšším⁴⁾ strany jejich far žádná překážka se nečiní, „když jen fary, kteréž jsou od starodávna, a zvláště pak od toho času, jakž jsou stavové pod obojí nejprve strany Augsburské konfesse při císaři hledati začali, víry katolické bývaly, též také pod obojí, kteréž se konsistoři spravovaly, v tom prvním způsobu zůstanou“. Spolu však oznamuje císař, že strany toho, že by někteří lidé vězením skrze to ztěžování, a jim pohružky činěny byly, i strany těch řečí dotýkajících se komory, současně poručení jisté činí svým radám na hradě Pražském, a pak stavům pod obojí dá věděti.

Zároveň téhož dne, 30. listopadu,⁵⁾ psal císař nejvyšším úředníkům zemským, přikazuje jim, když by se co takového kdy v městech dále přitrefilo, že by kteří vězením ztěžování a jim pohružky činěny byly, aby to skrze nejlepší prostředky přetrhovali. Také mají to jménem císařovým oznámiti arcibiskupu a konsistoři Pražské, aby se nic nedálo, co by stavům vyšším k nějaké stížnosti dalo příležitost. Vytyká nenáležitost řečí, že některým i hlavy mezi nohami lehnou⁶⁾, i stran lačnosti komory, a žádá v té věci zprávu.

Také nejvyšším u panu sudím⁷⁾ císař téhož dne napsal odpověď na jeho list, opětuje doslovně druhou polovinu svého listu stavům stran měst a dvou stavů, a připojuje očekávání, že stavové odpovědí tou ve všem dobře spokojeni budou.

Ač se císař v dopisech těchto snaží svůj dosavadní postup ospravedlniti, na svém stanovisku setrvává, svobodu náboženskou výslovně

¹⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 484—485.

²⁾ In margine rukopisu, tamže: „Pan sudí té radě odpírá, že nebylo toho zavřeno, a odpírá tomu i přípoověď všechněm stavům učiněná, aby volně náboženství své konali“.

³⁾ In marg.: „Ba máme činiti jakožto s jedním svobodným stavem“.

⁴⁾ In marg.: „Ne dva stavové, ale tři jednali“.

⁵⁾ Opis v arch. čes. místodrž. *Sněmy* IV., 485.

⁶⁾ Srv. 264.

⁷⁾ Br. diar., *Sněmy* IV., 485.

omezuje na vyšší dva stavy, s vyloučením královských měst a Bratří, a docela chce konfessijní državu katolickou a staroutraktvistickou zajistiti v rozsahu z r. 1571, přece nařízením zaslaným nejvyšším zemským úřadům mandáty své fakticky zbavuje všeho ostří. Ovšem vykonaly zatím již aspoň něco z toho, co vykonati měly: města královská a zvláště Praha udržena pod jurisdikcí konsistoře, tak že význam defensorů stal se téměř illusorním. Příkoří²⁾ však již jen na krátce potrvála, aby pomalu ustala, zvláště když na všech stranách zavládla mírnější nálada.

K dalšímu uspokojení přispělo asi, když císař 28. prosince 1575 z Vídně dopsal nejvyššímu p a n u s u d í m u, mezi jiným dokládaje: „Konečně, co se týče administrátora, zařídím, čeho potřebí, a též u arcibiskupa.“³⁾

43. Český sněm z r. 1576.

Když císař své mandáty, jež způsobily tolik vzrušení, zmíněným způsobem v tichosti vlastně sám zastavil, nastaly zase klidnější náboženské poměry. E v a n g e l i č t í s t a v o v é⁴⁾ cítili se opět úplně bezpečnými

¹⁾ Tak v Berouně odstraněn tamní děkan pro své novoutraktvistické smýšlení. *J. Vávra*, Paměti král. m. Berouně, str. 94.

²⁾ *Gindely*, Fontes XIX. 428. B. *Štefan* psal z Ivančic 3. pros. 1575 Bezovi: „Hoc tempore edicta imperatoria in vicina Bohemia proposita, quibus mandatur, ne amplius congressus ullos in publicis aut privatis locis aut conciones sacras habeant auditores nostri, et ut ministri ecclesiarum nostrarum capti tradantur in arcem Pragensem; ad nos tamen nondum pervasit edicti huius inclementia, Christo gratia“.

³⁾ *Budovcovo diarium* v arch. mus. kr. Čes. IX. A. 8. str. 215: „Letzlich, was den Administrator betrifft, will ich auch notwendige Verordnung thun, desgleichen auch bei dem Ertzbischoff. Wien, den 28. Decemb“.

⁴⁾ O tom podává zajímavou zprávu sám arcibiskup v důvěrném listu panu Vratislavu z Pernštejna (Originál v *Roudnickém archivu* kníž. z Lobkovic sv. D. 243. No. 1871.) z 1. února 1576, jenž zní u výtahu: „... Mir ist wol bewust, das Ihre Kay. Mt. mit so viel gescheften beladen ist, das Ihrer Mt. bylich verschonet solt werden. Es ist aber das unterdruken der Catholischen Priester allhie im lande so gros, das uns unser gewissen nicht wil schweigen lassen. (Píše o jednáni Křištofa Šlika). Und weil itzt die herrn Landofficiere zu Wien sein werden, so bitt ich, E. L. wolle mit dem Herrn Landthoffmeister davon reden, damit solche freventliche verachtung von Ihrer Mt. gestrafft werde... Den obwol Ihre Kay. Mt. uns aus Gnaden wolten guet sein lassen, so ist doch Ihre Mt. schuldigh davon, das Unschuldigkeit unterdrückt wird... (Znova o Šlikovi a zvláště:) ... wider Ihrer Mt. befehl lest ehr eynen anderen nicht ordinirten Priester die Kirchen versehen und dringt das... einfeltige volk von yrer religion. Andere sehen es und weil es ihm gestattet wirdt, so thun sie desgleichen, wie ich den derselben welche wol nennen kan. Summa man verfolget uns impune und ihre... wirdt per conniventiam gesterkt, Sie rümen sich, es sey inen zugelassen und der Erczbischoff sol mit Ihren Pfarrern nichts zu thun haben. Aus disem grundt vordringen sie di catholischen Priester von den Pfarren, darüber sie lehnherrn sein. Underfahen sich auch neben der Collatur der... geistlichen Iurisdiction und befehlen di sheilsorge... wem sie wollen, welches wider alle ordnung und vornunfft ist. Das thun sie auch (sage ich)

ve svém náboženství a snažili se všemožně šířiti evangelické vyznání na svých panstvích. Po příkladu Křištofa Šlika a syna nejvyššího sudího, kteří docela na místo dosavadních katolických kněží usadili na svých panstvích duchovní správce evangelické, jednali i jiní páni, odkazující na to, že jest jim to nyní dovoleno, a že arcibiskup nemá co činiti s jejich faráři. Arcibiskup viděl to vše ovšem s velikou nevolí a trpce si stěžoval, že jako arcibiskup v Čechách je bez moci, ježto každý si dělá ve věcech náboženských, co chce, a sám prý císař, když tak jsou katolíci pronásledováni beztrně, posiluje evangelické pány v jich počínání svojí blahosklonností. Neboť ač prý císař přeje katolíkům vše dobré, však je přece vinen, že nevinnost jest utiskována. Také Bratří¹⁾ cítili se bezpečni. A i když tu či onde jim ještě některé nesnáze nastaly,²⁾ měli v evangelických stavech ochotné o c h r á n e.³⁾ Dohoda Bratří s ostat-

bei denen pfarren, welche byshero under dem gehorsam der Kirchen gewest seyn, der anderen neme ich mich nicht ahn. So hat auch des obersten herr Landrichters Shon auff die Pfarr zu Michelszdorff noch bissher keynen Priester annemen wollen, unangesehen das der herr Landrichter fur Ihre Mt. und den herrn Landofficiern offentlich gesagt, ehr hatte es bey seinem sohn angeordnet, das ehr kayne anderen den von mir eyn Priester angenommen hette... Mit diesem Wesen sehe ich nicht, was ein Erczbischoff in Beheimb nun sey, weyl in religionssachen ein Jeder seczt und ordnet, was im Lieb ist. Bitt noch wie vor E. L. wolle helfen zu raten, das wir doch auch bleyben mögen, weyl den andern weyl von uns kain laidt geschieht... Antonius Erczbischoff zu Prage.“

¹⁾ O tom píše opět arcibiskup 14. ledna 1576 v listu svém Vratislavu z Pernštejna (originál v *Roudnickém archivu* kníž. z Lobkovic sv. D. 243. No. 1258.): „... Von Religionssachen were wol vil zu schreiben, aber ich sehe, das es jeczť alles vergebens ist. Kurcz czu melden, so triumphieren die Confessionisten mehr den vor nie und faren fort in ihrem vorhaben. So fragen di Pikarden auch nach keynem Mandat. Unser herr got wirde selber khomen et visitabit vneam suam, purgaturus et conservaturus eam virga voluntatis suae; sic enim oramus, fiat voluntas tua, at ego metuo, ne laccessitus in virga iracundiae veniat... Datum Pragae den 14. Januarii 1576. Antonius Erczbischoff...“

²⁾ *Srv. rkp. XII. sv., Br. arch., fol. 240 atd.* — O bouřce Turnovské 1577 tamže f. 296—299, 306 atd. — *J. V. Šimák*, Příběhy města Turnova str. 101—104. V Turnově dosadil Karel z Vartemberka, jako patron tamního chrámu do nedávna pustého a nyní opraveného Nar. P. Marie, B. Husáka, který již dříve tam byl bratrským kazatelem, — viz nahoře str. 264, 3 — za duchovního správce tamní farnosti pod obojí. To vedlo k sporům s Křištofem z Vartemberka a k veliké bouřce o velkonocích 1577, při níž sen. Kálef jen stěží ujel. B. Husák musil s jinými Bratřími utéci, a jiní byli zástupy lidu ohroženi a i zbiti. Lid nechtěl míti B. Husáka svým farářem.

³⁾ Sen. Kálef píše (*XII., Br. arch., f. 237 atd.*), jak v sobotu po oktávu Tří králů přišel do bratrského domu na Karmel pan Jindřich z Valdštejna, aby z uložení pana sudího jim oznámil, že páni pod obojí k Bratřím se ohlašují, že dobrou víru jim zachovati chtějí ve smyslu ujednání z r. 1575 a spolu s Bratřími věrně státi chtějí, aby jen Bratří při nich též stáli byli podle téhož snesení; dále, aby Bratří mandátu císařova na sebe netáhli; a aby místo zborů kostely říkali. Přidal: „Každý s J. M. C. oustně jednající milostivou odpověď od něho nese, ale skutek zůstává v lese.“

ními evang. stavy na základě Českého vyznání a ústní přípověď císařova stavům přece jen měla výsledkem značnou bezpečnost náboženského života, tak že Bratří upustili i od podání zvláštní žádosti k císaři,¹⁾ o níž se radili s Cratonem ještě v prosinci.²⁾ Poznalif, že ve svém spojení se stavy na základě České konfesse jsou bezpečnější, než kdyby sami hledali přízeň císařovu — jak se přesvědčili — velice nejistou. Česká konfesse a císařova přípověď, třeba nebyly zákonnou zárukou náboženského pokoje, přece jen nabyly velikého významu v náboženském životě českých evangelíků a Bratří.

To bylo znáti i na sněmovním jednání r. 1576.³⁾ Sněm sešel se v květnu a vyřídil své úkoly v pokoji. Dne 5. června dotčena byla otázka náboženská. Stavové pod obojí předložili králi Rudolfovi, jenž sněmu byl přítomen, supplikaci,⁴⁾ v níž, podotýkajíce, že se strany arcibiskupovy a i se strany pánů pod jednou nic se jim neděje proti císařské a královské přípovědi, za to si stěžovali na konsistoř pod obojí, že jich kněžím činí příkoří a i za sněmu „dva kněží Augšpurský, a tak naši konfessi se zpravujíc, jakožto kněze Frydrycha od sv. Jindřicha a kněze Jakuba, faráře a děkana Selčanského, jsou do vězení svého dali“, a to proto, že byli ženati. Konsistoř staroutrakvistická však žalovala⁵⁾ po sněmu 12. července, že královská města Chrudim, Kut. Hora, Domázlice, Nymburk a Litoměřice zavádějí do svých chrámů novoty a mají sektářské kněží, kteří odpírají konsistoři poslušnost. Také si stěžovala na bratrské pány, že otvírají zbory bratrské a dosazují bratrské kněží. Spolu prosila, aby arcibiskup jich kněží světil. Druhá

¹⁾ *A. Gindely*, *Fontes XIX.*, 410. Sen. Ondřej Štefan píše 5. února 1576 Dr. Cratonovi. Napřed se zmiňuje o poměru Bratrské konfesse k České a o slovu *substantialis* místo *sacramentalis* v konfessi České (Viz dále str. 290, 2.), a pak dle: „De libello suplici, si quidem motus illi sedantur, jam silendum potius, etiam propter eos, cum quibus inita est a nostris concordia Pragae in comitiis regni; ne si quid tale nostro nomine scriberemus, in reprehensionem incurramus, quod ab iis nos divellamus et distractionis autores simus. Aperte vero praecipui ex illis testantur, se nostrorum esse partium et manere constantes in coniunctione facta, hortantur etiam nostros, ut cursum inceptum teneant, sacraque publice, ut coeperunt, peragant, tantum ut tranquillitati studeant, id quod unice curant nostri.“ Bratří uznávají tedy, že jest přece nutno dbáti pokoje a opatrně si vésti, aby veřejnost se nebouřila. — A Crato odpovídá 10. února (*Gindely*, *Fontes XIX.*, 414) Štefanovi: „De confessione tuum iudicium placet, ac quod de supplice libello continendo scribis, probo. Multa lenit dies, et nemini magis consilium de edicto promulgando doluit, quam autoribus.“ — Zde Crato původce mandátů dle všeho nevidí již tam, kde je viděl 23. pros. 1575 (Viz str. 270 pozn. 5.).

²⁾ Viz nahoře str. 270.

³⁾ Srv. *Sněmy IV.*, str. 503 atd. — *V. Tomek*, *Děj. m. Prahy XII.*, str. 263. — *A. Gindely*, *Gesch. d. B. Br. II.*, str. 222 atd.

⁴⁾ *XII. sv. Br. arch.*, f. 243.

⁵⁾ *Br. arch. sv. XII.*, fol. 245—247. — *A. Gindely*, *Gesch. d. B. Br. II.*, 224.

supplikace konsistoře⁴⁾ byla proti Pikartům. Arcibiskup pak si stěžoval, že někteří páni na místo katolických kněží uvádějí luterské kazatele.⁵⁾

Z těchto stížností je zřejmo, že evangelické hnutí i v městech královských i na panstvích šlechtických se šířilo a to na újmu staroutrakvismu i katolicismu, ač vydatně se byl císař Maximilián o to zasadil — výkladem své přípovědi —, aby ustálil konfessijní državu a zvláště aby udržel královská města v moci konsistoře staroutrakvistické. Nedalo se to provésti trvale. Nadarmo vláda se snažila posílniti ve smyslu stížností autoritu konsistoře a moc katolicismu a zdržeti postup evangelický a bratrský. Sám císař posílil evangelické a bratrské hnutí, dav příležitost k sepsání České konfesse a aspoň ústní přípovědi slibiv stavům v jich náboženství svobodu. Třeba stavové nedocílili všeho, co chtěli, přece vyšli z celého jednání značně posílení, jak se to jeví z postupu evangelického hnutí v městech královských i na statcích šlechtických a z dosazování bratrských kněží do kostelů obsazených do té doby staroutrakvistickými kněžími.⁶⁾

¹⁾ Stěžovala si, že páni bratrští, zvláště pan Krajek a pan Karel z Vartemberka Bratřím odevzdávají kostely ve správu. Na rozkaz císařův byli páni ti předvoláni na Pražský hrad. Defensoři se jich ujali. Smrt císařova z 12. října způsobila, že proces byl zapomenut. *Br. arch.*, sv. XII., f. 247. — O Turnovských viz str. 273, 2.

²⁾ Srv. str. 273.

³⁾ *Administrátor pod obojí II. října 1577* podává zprávu, že, ač někteří bratrští páni na hrad byli předvoláni (1575) pro bratrské schůze, přece takových schůzí nezastavili a nezastavují, nýbrž příkladem jich jiní mnozí na gruntech svých beze všeho ostýchání schůze sektářské činí. Stavové pak, kteří dříve na grunty své kněží uvozovali s vědomím a dovolením administrátora, od dvou let — tedy od r. 1575 — tak činí bez ohledu na konsistoř, tak že konsistoř nemůže přes 15 kollátorů z vyšších stavů vyhledati, kteříž by o své kněží s konsistoří jednali. Ale mají na pořád — jichž není možná pro množství jmenovati — kněží na farářích ženaté. *Sněmy V.*, 197 nsl.